

Suomalais-ugrilais tutkijoiden tapaamiset Komin Tasavallassa

Bertalan Galambosi
yliagronomi

Mikkelissä toimiva MTT- Mikkelin tutkimusaseman tutkijat ovat solmineet viime 10 vuoden aikana tieteellisiä kontakteja Venäjän Komi Tasavallan pääkaupungissa, Syktyvkarissa toimivan Venäjän Tiedeakatemian Komin Tiedekeskuksen Biologian Laitoksen tutkijoiden kanssa.

Yhteistutkimuksen taustalla on useita tekijöitä. Yksi niistä on Suomen ja Komin maantieteellinen sijainti. Molemmat alueet sijaitsevat 61-70 °N pohjoinen leveyspiirien välillä ja tästä johtuen ilmastossa ja kasvillisuudessa ja on paljon samankaltaisuuksia, ja se helpottaa yhteistutkimusten teemojen löytämistä.

Toinen taustatekijä on kielisukulaisuus. Vaikka emme ymmärrä toisiaan, alitajuisesti on kuitenkin erittäin vahva side tietää sen, että esi-isiamme elivät joskus yhdessä. Keskustelussa nopeasti etsitään samankaltaisia sanoja. Uralilaisten kantakielestä itämerensuomenkielet (suomi, viro) ja komin kieli on erottanut omaksi kieleksi n. 2500-3000 vuotta sitten. Kielipuussa nämä ”oksat” ovat melko lähellä. Komin kielen yksi ominaisuus, että kantakielen kaksitavuiset sanat muuttuivat yksitavuisiksi. Muutamia esimerkkejä:

joki – *ju*, käsi – *ki*, nimi – *nim*, puu – *pu*, maa – *mu*, komin kieli – *komi kyv*, Kominmaa – *Komi mu*, yksi – *ötik*, kaksi – *kyk*, kolme – *kuim*, neljä – *nol*, viisi – *vit*, kuusi – *kvaj*. Kielisukulaisuus on helppo tunnistaa!

Kolmas tekijä on komilaisten ihmisten luonnepiirre, joissa on paljon avoimuutta, aktiivisuutta – komit olivat tsaarin Venäjälläkin tunnettuja kauppaniehiä. Ollessaan heidän kanssa minua aina viehätti se avoin ilmapiiri, joissa ei tuntunut mitään rasitteita. He ovat yleensä kertovat, että tasavallassa asuvia n. 1.2 miljoonaa ihmistä koostuu yli 50 eri kansallisuudesta ja he elävät sopusoinnissa keskenään.

Kuva 1. Komin Kansallisteatteri, edessä I. A. Kuratovin (1839-1875) patsas. Hän oli kansalliskirjallisuuden luoja, Aleksis Kiven aikainen!

Kahvipöydän ympärille aina istunut eri kansallisuuksia: komilainen, ukrainalainen, tataari tai venäläinen. Isäntäni, professori Vladimir Volodin on syntynyt komilainen ja vaikka hänen aktiivinen komin kieli on jumissa, hän nopeasti kutsui kahvipöytään nuorempi komilaista kollegansa, kuka heti käänsi lauseita komin kielelle. Syktyvkarin lentokentän katolla tervehditään matkustajia komin kielelle: ”Vidza koram komi mulön yurkarö!” - Tervetuloa pääkaupungissamme! ”Virallisten ohjelmien jälkeen he esittelivät mielelleen komimaan historiaan ja kansallisuuteen liittyviä muistoja ja monumentteja, kuten historiallisia kyliä, rakennuksia tai komilaisten taitelijoiden töitä kansallisgalleriassa (Kuva 2). Pääkaupungin aukioita ja puistoja ovat täynnä komialisten suurmiehien patsaiden kanssa (Kuva 1).

Kuva 2. Lähihistoria Komin Kansallismuseossa: Vappumarssi Jamalinmaalla

Niistä tekijöistä johtuen oleskelu ja työskentely komilaisten kanssa aina ystävällinen ja hyvänhenkinen! Katsotaan lyhyesti, mitä tämä yhteistyö sisältää?

Yhteistyön sisältö

Yhteistutkimuksen kohde pääasiassa oli ruusujuuri, tämä mystinen, arktisten alueiden rohdoskasvi, joka kasvaa sekä Suomen Lapissa, Kilpisjärven alueella, että Komin alueella Pohjois-Uralissa ja myös Norjassa tai Venäjän Kuolan niemimaalla. Ruusujuuren lisäksi tutkimusta on laajennettu muihin kylmää kestäviin rohdoskasveihin.

Koska Euroopan pohjoisten alueiden kansainvälinen yhteistyö on hyvin tärkeä, v. 2006 on aloitettu yksi tutkimushanke, joiden rahoittaja on EU:n Barentsin alueen Interreg rahasto. Kahden vuoden hanke koota yhteen komilaisten, norjalaisten, suomalaisten ja unkarilaisten yrittäjöitä kylmää kestävien kasvien ympärille. Hankeen puitteissa järjestetyissä kokouksissa vierailtiin Norjan Tromsoossa, Suomen Rovaniemelle ja myös Komin Syktyvkarissa v. 2005.

Ruusujuuren tutkimus on harjoitettu MTT Mikkelissä yli 20 vuoden ajan. Eri alueelta hankittiin alkuperäisiä ruusujuuri kantoja, mm. Komin Pohjois-Uraliltakin ja vertailtiin niiden laatuominaisuuksia. Ruusujuuri - yhteistutkimus on ulottunut kolmen heimokansaan instituutteihin: Pohjois - Suomesta ja Kominmaan Pohjois-Uralista kerätty ruusujuuri kantoja kasvatettiin Suomen Mikkelissä ja niiden kuivattuja juurien aromipitoisuutta on analysoitu Unkarissa, Budapestin

Lääketieteellisen yliopiston laboratoriossa. Yhteistutkimusten tuloksia on esitetty useassa kongressilla ja yhteisissä julkaisuissa (Galambasi ym. 2012). Ei ollut yllätys, että samassa korkeudessa kasvavien Lapin ja Pohjois-Uralin ruusujuuret olivat aromiltaan ja vaikutuksiltaan samanlaisia(Kuvat 3-4.)

Kuva 3. Ruusujuuri Kilpisjärven lähelle... Kuva 4.... ja Pohjois-Uralin kallioilla

Vuoden 2012 lopussa oli minulle ilo ja kunnia vierailemaan taas Syktyvkarissa. Kuten tiedetään, Komin tasavalta on erittäin rikas kaasun, öljyn, hiilen ja muiden mineraalien osalta ja niiden hyödyntäminen vaatii laaja tutkimustoiminta. Vierailuun kutsuni tuli Venäjän Tiedeakatemian Pohjois-Uralin osastolta, joissa kahden päivän seminaarissa pohdittiin pohjoisen maatalouden mahdollisuuksia. .

Ajankohtana oli mm. se, että - yhden kirjan avullakin - nyt muisteltiin Komin tasavallan ja koko tsarin Venäjän ensimmäinen pohjoinen maatalous-tutkimusaseman perustaminen 90 juhlavuotia. Vuonna 1911 perustettu asema sijaitsee Petsora joen rannalla, Ust-Silmä kylässä. Maantieteellisesti ja toiminnallisesti voidaan siitä verrata esim. Lapissa toimivan Kevon tutkimusasemaan. Kun Syktyvkarissa toimii Komin tasavallan ainoa maatalousoppilaitos, akateeminen tutkijoiden strateginen ajattelussa vilautti kylmää kestävien ja terveydenhuollossa merkittävien kasvien opetustoiminnan aloittaminen. Komilaiset kollegat kiinnostivat kovasti mm. Suomen maatalouden pienviljelyn systeemiin ja siihen sopivien koneisiin. Biologian Instituutissa tutkitaan vakavasti erittäin vaikeissa ja rasittavissa ilmasto-oloissa eläneiden ja työskentelevien ihmisten fysiologia ja siinä pyritään hyödyntämään alueen rohdoskasvejakin.

Mini tietopaketti Komista

Komit asuvat Venäjän Euroopan alueen pohjoisessa alueella, Vienajoen ja Uralin välillä. Komi Autonomian Tasavalta sijaitsee lähes samalla pohjoiselle leveysasteella, mutta ilmasto on kylmempi. Alue noin kolmanneksella suurempi, kuin Suomi ja pinta – ala on 415 000 km². Tasavallan 1.120 000 asukasta komien eli syrjäänien määrä v. 1989 oli 281 000, joista 70 % puhuu äidinkieltä.

Tasavallan pinta alasta 72 % on metsä ja 12 % on suota. Kuin Suomi on tuhansien järvien mää, Komi on tuhansien jokien maa. Suuremmat joet ovat mm cc. 2000 km pitkä Petsora ja yli 1000 km pitkä Vytsegda.

Pääkaupunki on Syktyvkar, se on tieteen, teollisuuden ja hallinnon keskus ja siellä asuu n. 200 000 asukkaita. 230 vuoden vanha kaupungin perusti Katariina Suuri ja sen venäläinen nimi oli Ust-Sysolsk. Sijaitse Vytsegdan ja Sysolan joen liittymäkohdassa.

Kuva 5. Suomalainen-komilainen-unkarilainen-norjalainen tutkijaryhmä aikoinaan räjäytetyn ja nyt uudelleenrakennetun kirkon edessä.

Tsaarin aikana komien pääelinkeino oli kalastus, metsästys ja poronhoito. Neuvostoajan jälkeen tilanne merkittävästi muuttunut ja luonnonrikkauksista johtuen tasavalta on yksi tärkein teollisuusalue Venäjällä. Syktyvkarissa toimii Venäjän yksi suurimmista puuteollisuuskombinaateista ja ent. Neuvostoliitossa joka viides kirja painettiin komillisille paperille. Syktyvkarissa toimii Venäjän Tiedeakatemian Uralin yksikkö, tutkimustoiminta on hyvin aktiivinen ja ei pelkää teollisuusaloilla. Esim. v. 1985 tällä järjestettiin VI. fennougristien kongressi.

Ulkonäöltään on moderni, Neuvostoaikainen kaupunki, joissa iloisesti huomannut, että 2005 ja 2012 välillä on tapahtunut merkittävä kehitystä. Vanhat rakennukset kunnostettiin, uusia rakennuksia ovat modernia ja kauniita. Lounasta syötiin 15 kerroksinen business centerin ylimmällä kerroksilla, kahvia ja teetä juotiin englantilais-tyylisessä pubissa.

Moskovan vallan laajentumishistoriassa komien maa oli ainoa, joita ei sodalla valloitettiin, vaan rauhanomaiselle keinolla. Komeja käännutti kristinuskoon 1300 luvulla Permin piispa, Tapani Pyhä, joka on muotoili ensimmäiset aakkoset komin kirjallista käyttöä varten. Komilaiset ylpeästi mainittavat että heidän kirjaimiston luomisesta on kulunut 650 vuotta ja komit saivat aapisetkin jo parisata vuotta ennen suomalaisia. (Kuva 6). Vaikka komien kansallisessa kulttuurissa on kuitenkin paljon venäläisvaikutteita (Kuva 7), eniten venäläistyneessä pääkaupungissakin komin kieli on aktiivisesti läsnä. Yrttiliköörin nimikin on komin kielellem, esim: "Olöm vyn" (Elämän voima).

Kuva 6. Permilainen piispan, Pyhä Tapanin muistotaulu Syktyvkarin Kansallismuseon seinälle. Kedessä on hänen luotu kirjaimet

Komimaan historiallinen fakta, että alueen pohjoisosassa, Vorkutan hiilikaivoksen ja siihen rakennetun rautatien yhteydessä toimineet ent. NL:n suurimpiin kuuluvia rangaistussiirtoloita, eli gulaageja. Vierailuryhmämme on kulkenut n. kilometri pitkän sillan läpi, joita rakensivat vankeja, ja niiden parakkien jälkiä vielä olivat näkyvissä lähellä. Mutta sekin oli ilahduttava kuulla, että kuin niitä kaivoksia alkavat tyhjäämään, tutkijat ja poliitikot alkavat pohtia siellä asuvien ihmisten kohtalosta, mm. maataloustuotteiden paikallista tuotantoa. Komimaan pohjoisiin alueisiin vie ainoa ainoastaan yksi rautatie ja maantiet ovat vähissä. Ei ole ihme, että tasavallan oman lentoyhtiön konelistassa on yli 300 kuljetushelikopteria!

Komi ja suomalaiset

1800-luvulla suomalaiset kansan- ja kielitieteilijät (A. J. Sjögren, M. A. Castren) toimivat hyvin aktiivisesti komien keskuudessa. Myös 1900-luvulla kielitutkijat Yrjö Wichmann ja T. E. Uotila keräsivät aineostoa täällä ja toimittivat erikseen komilaisia sanakirjoja. 1970-luvulla puunjalostus kombinaatissa asennettiin Valmetin ja Wärtsilän paperikoneita, ja tukkeja kuljettavat Sisu kuorma autoja.

Kuva 7. Yleisiä koristenauhoja Komissa

Komien kansanomaisen yrtilääkinnästä

Samanlaisesta pohjoisesta sijainnista, metsäalueen kasvillisuudesta ja elämäntavoista johtuen komien kansanlääkinnälle on suomalaisille tuttuja yleispiirteitä ja myös muutamia omia erikoispiirteitä. Kansanparantajat jaettiin kahteen ryhmään: ensimmäisen muodostavat nikamanniksauttajat, yrteille hoitajat ja lapsenpäästäjät, jotka antavat konkreettista lääkintäapua. Yrttien parantavaa vaikutusta osoittavat komilaisia sananlaskuja: ”Yksi yrtti voi parantaa sata sairautta”, ”Joka tautiin on oma rohtonsa”, ”Niityillä on kaikkien sairauksien lääkkeet”. Toisen ryhmään kuuluvat ns. tietäjät ja noidat, joiden apua tarvittiin ”silmäyksen” ja ”pilauksen” aiheuttamia sairauksia parannettaessa ja niiden toiminta perustuu maagisiin riitteihin.

Yrttiparantajat kohtelivat luontoa erittäin kunnioitettavasti. Arvokkaimpien kasvilajien kasvupaikat oli jaettu yrttiparantajien kesken ja kukin heistä keräsi rohtoja vain omalta alaltaan ja piti silmällä kasvukannan luontaista uusiutumista. He jättivät useankin vuoden ajaksi jonkin harvinaisen lajin keräämättä sen kannan alkaessa ehtyä. - Tämä kuulosta nykyistä suojelujattelun toimintaa ja kestävä kehityksen periaatteita!

Yleiseurooppalaisten piirteisiin kuuluu Komissakin Juhannuksen merkitys. Vahvin parantava voima oli niissä rohdosissa, jotka oli kerätty juhannuksena. Vielä 100 vuotta sitten puhtaisiin, valkeisiin vaatteisiin pukeutuneet naiset lähtivät Juhannuspäivän aamuna niityille ja ympyrässä kulkien keräsivät lääkekasveja. Kova uskoa todistavat sanalaskujakin: ”Sauna korjaa kaiken”, ”Sauna on sairaalle, kuin balsami”, ”Sauna on toinen äiti”. Rohtojen parannusvoiman uskottiin niin vahva, että voimaa välittyi myös juhannusyönä tulleeeseen aamukasteeseen. Kastetta kerättiin levittämällä niityille pellavaliinoja ja kerätty vettä säilytettiin pullossa talon ikoninurkassa. Juhannusloitsu: ”Seitsemästäkymmenestäseitsemästä ruohosta kaste – seitsemänkymmentäseitsemän sairautta hävitkää!”

Kuva 8. Kaunis tikankoski komilaisten tärkeä rohdoskasvi, Suomessa rauhoitettu.

Komien kansanlääkintä hyödyntää yli 140 kasvilajia. Yliluonnollista parantava voimaa uskottiin olevan etenkin tikankontissa, kevätetikossa ja kylmäkukussa, ja näistä kansan keskuudessa pidettiin ”sadan sairauden” rohtoina. Ne oli etsittävä salaa, kerättyäessä oli oltava täysin ääneti, muuten kasvit saattoivat ”olla näyttäytymättä” kerääjille. Löylyn ja vihtomisen tuottaman hieronnan

parantava vaikutusta tehostettiin myös hauteilla, kylvyillä, inhalaatiolla, ja lääkekasviliuoksia ihoon hieromalla.

Nykyisin näistä kasveista Euroopassa vain kevätesikko on virallisesti käytetty rohdoskasvi, joiden kukkia ja juuria käytetään sitkeälimaista yskään hoitoon. Lapsuudessani itekin nielin timjami-esikko valmisteita lusikkakaupalla. Suomalaisten ja unkarilasten kasvilääkinnässä tikankontin ja kylmänkukan merkitys on tosi vähäinen.

Suomalais-ugrilainen Etnokulttuurien Parkki

V. 2012 joulukuun vierailussani suurin yllätykseni oli visiitti Suomalais-Ugrilainen Etnoparkissa. Se sijaitsee 50 km etelän pääkaupungissa, yllättävän hyvänkuntoisten valtatie vieressä. Maisemallisestikin kauniissa kylässä on vain ortodoksinen luostari ja Etnopark on pienelle kylälle merkittävä uusi hanke. Etnoparkin päärahoittaja Komin valtio ja toteutumista oli suunniteltu 10 vuodeksi, mutta se pyörittävät matkailuelinkeinon yrittäjät.

Etnoparkin toimintaidean ydin on koota suomalais-ugrialaisten kansojen perinteitä yhteen ja etnoparkki tarjoa vieraille aktiivista ja rentouttava tutustumis- ja elämysmahdollisuuksia. Mikkelaissäntäin siitä voi verrata vaikka Visulahteen, mutta matkailukeskuksen toimintaperiaate ja toimintaympäristö on suomalais-ugrilainen kansankulttuurin tunnetuksi tekeminen. Kunnioitettava lähtökohta! Alue on useiden kymmenien hehtaarien kokoinen, Sisolan joen läheisyydessä, kauniiden metsien keskellä ja järven rannalla.

Kuva 9. Oppaamme päärakennuksen takana olevalla sillalla

Vaikka vierailuaika oli sydäntalvella, kahden vuoden ikäinen hankeen raamit olivat hyvin näkyvissä. Komea vastaanottorakennuksen edessä (Kuva 9) liehuu 13 ugrilainen kansan kansallisliput (suomi, unkari, viro, karjala, saami, komi, hansi/mansi, nenetsi, Jamal-nenetsi, erza/moksa, mari, udmurt). Alueen keskelle on komea kongressirakennus (kuva 10), ja tien vieressä alkuperäinen komi hirsitalo ja jamal-nenetsien poronhoito kota – yhtä sama kuin Lapissa. Kovin paljon aika ei siellä viihdyttiin, oli ulkolämpötila 31 C pakkasella!

Kongressirakennuksessa oli kuitenkin lämmin ja päähallissa valmistauduttiin kaupunkilaisten jouluviettoon. Ravintola tarjoaa mm. eri heimojen kansallisuokia. Yläkerroksessa on kakkien kansojen oma näyttelyosasto, jotka koostuvat kauniista tauluista, jokaisen kansan kansallispuvulla puetuista maalinukeista ja eri kansallisuuksien käsityötuotteista. Kongressirakennuksen vieressä on ”Finno-Ugoria” niminen hotelli, petipaikka on 50 henkilölle. Vaikka alue oli lumen alla, siellä-

täällä on näkynyt jatkuvan rakennusurakoiden jälkiä: n. 20 hirsimökki lomailijoille, kesäteatterin lava ja näyttämö, tennis- ja muu urheilukenttiä. Katukyltit ovat kirjoitettu komiksi, venäjäksi ja englanniksi. Kerrottiin, että metsässä on kaikenlaisia nuorisotähtejä puistoja.

Kuva 10. Ethnoparkin kota-muotoinen kongressirakennuksen edessä.

Talvella parkki ei ole avoinna, mutta heimokansan edustajalle esiteltiin koko parkkia, sen toimintaidea ja suunnitelmia. Muutamissa minuutissa valmisteltiin meillä erittäin maukasta perinteinen perunakalaa. Sen lisäksi he avoimesti pyysivät kommentini unkarilaisen ja suomalaisen taulujen kuvien ja kansallispukujen aitoudesta. No, suuren piirteen oli kaikki kohdalla, paitsi unkarilaisen nukan päällä oli slovakialainen hattu ja suomalainen maisemakuva hallitse Karpaatit vuoriston jylhiä vuoria. (Kuva 11).

Kuva 11. Viroa, Suomea ja Unkaria esitteleviä posterää

Välitänkin nöyrästi heidän pyyntönsä suomalaisille, unkarilaiselle ja virolaisille kansankulttuurin järjestöille ja muille tahoille, että jos heille on ylimääräistä aineistoa, kuvia, käsityötä, kansallispuukuja tai ylipäätään yhteistyö halukkuutta, ottakaa yhteyttä!

Vierailun aikana terveen matkailuyrittämisen lisäksi minulle on välittynyt etnoparkin puuhanaisten erittäin kunnioitettava tavoite: auttamaan suomalais-ugrilais pienkansojen taistelua heidän identiteetin ylläpitämisessä ja omien perinteiden säilyttämisessä! Ylipäätään heidän olemassa olosta on kysymys.

Etnoparkille tällä hetkellä on vain venäjäksi-englanninkielinen www-sivustoa, mutta kohta se ilmestyy englanninkielisinä. www.ethnopark-rk.ru

Jos avaatte osoite ja pääsivu tuli esiin, klikkaa ylhäällä Galereja ja tutustukaa monifunktionaalisen etnoparkin kuvien kautta. Toivottavasti tämä uusi ja erikoinen matkailukohde kiinnostaa monia! – Siis, ei muuta, kuin suunnitellaan joskus uuttaa matkaa Komimaalle!

Vidza koram komi mulön yurkarö!

Lisää luettava:

Iljina, I. 1998. Komien kansanomaiset lääkit ja parantajat. In: Hakamies.P. (ed.) Ison karhun jälkeläiset. SKS, Tampere. 299. 44-61.

Kokkonen, P. 1991. Komit eli syrjäänit. in : Laakso, J. (toim.) .Uralilaiset kansat. WSOY. 236-252.

Galambosi, B., Galambosi, Zs., Hethelyi, E., Szöke, E., Volodin, V., Poletaeva, I., Iljina, I. 2010. Importance and quality of rosenroot (*Rhodiola rosea* L.) growing in the European North. Z. Arznei Gewurzpflanzen 15(4): 160-169.

Wikipediassa: www.Komi Republic, www.Syktyvkar city, Russia